

Foto: Ole Malling.

Udsigt over klitterne på Holmsland Klit nord for Hvide Sande. I baggrunden ses Nørre Lyngvig Kirke.

1 Mod vest er kysten langs Holmsland Klit helt lige og udjævnet, mens den mod øst er fliget og bugtet. Mod vest sørger den kraftige sydgående strøm for at udjævne kystlinien, mens strandlinien mod øst udvikler sig under helt anderledes rolige strømforhold. Mange steder kan man se spor efter de gange, hvor havet har gennembrudt Holmsland Klit, der i dag fungerer som et naturligt havdige, der beskytter Ringkøbing Fjord mod Vesterhavet. Vind, sand og salt skaber tilsammen svære vækstbetingelser for de planter, der forsøger at finde fodfæste under de ekstreme og næringsfattige vilkår. Derfor kan man meget længe efter en stormflod se præcist, hvor havet oversvømmede området. Selv 50 år efter er det stadig kun små, og helt nøjsomme urter, der har slået fodfæste. Til sammenligning ville en tilsvarende vegetationsudvikling på en leret jordbund ved Jyllands østkyst nærmest allerede være sprunget i skov.

Holmsland Klit er helt igennem opbygget af sand. Den er vokset fra nord mod syd i takt med den kraftige materialevandring, som den kystparallelle strøm skaber. Det

kaldes en tangedannelse, når en havbugt afsnøres på denne måde.

Flere steder har vinden haft frit spil til at blæse sandet sammen i store klitter, der ligger i nord-syd gående bæltter på op til 25 meters højde. Man kan se alle stadier i klitternes udvikling. Fra den helt nøgne og ubevoksede lyse sandklit, til den grønne og hjælmebevoksede.

Man har mange gange forsøgt at grave en kanal i Holmsland Klit. De fleste forsøg mislykkedes, fordi indløbet hurtigt sandede til igen, eller fordi den sydgående strøm forlagde indløbet adskillige kilometer mod syd. Nymindestrøm, der bugter sig mere eller mindre parallelt med Holmsland Klit fra Værnengene til Gammelgab nær Hovstrup Strand, er opstået ved en forlægning af indløbet som resultat af, at Holmsland Klit voksede mod syd. Til sidst måtte fiskerkutterne sejle helt ned til Gammelgab for at komme ud i Vesterhavet. Da det i 1931 lykkedes at grave den nuværende kanal ved Hvide Sande, lod man det sydlige udløb sande til.

Men hvornår er Holmsland Klit egentligt opstået?

I Stenalderen for 5.000 til 6.000 år siden lå kystlinien helt inde ved Skjern. På dette tidspunkt var kysten bugtet og fliget. Det gav den et uroligt udseende, til forskel fra den lige og udrettede Vesterhavskyst, vi i dag kender så godt. I denne åbne havbugt havde Skjernå sit udløb længst mod øst. Skjernå er resterne af et stort smeltevandssystem, der blev dannet i forbindelse med afsmeltningen af ismasserne i sidste istid. Dengang afvandede den et enormt areal mellem Skovbjerg og Varde bakkeø, der i dag udgør højtliggende istidsbakker fra næstsidste istid.

Siden Stenalderen har havet omformet kystlinien til stadhighed. Nogle steder har strøm og bølger aflejret materiale, mens der andre steder er sket en betydelig erosion. Nogle steder er kystens forløb styret af menne-

sker. Andre steder har denne evige materialevandring langs med Vestkysten selv sørget for udseendet, så den nu har det velkendte næsten nord-syd gående forløb.

På gamle kort kan man imidlertid følge med i Holmsland Klits tilblivelse. Den eksisterer slet ikke på kort fra middelalderen. Det er først inden for de sidste 300-400 år, at den har fået sit nuværende, jævne og udlignede forløb på grund af den kraftigt sydgående materialetransport.

Man ved fra skriftlige kilder, at der indtil 1600-1700-tallet var en høj saltholdighed i Ringkøbing Fjord, da der fandtes en god østersbestand, og der eksisterede en livlig handel dermed. Da østers kun trives i saltvand, kan man indirekte bruge oplysningen som indikator på, at havet har oversvømmet hele det nuværende Ringkøbing Fjord ind til Skjern åens udløb, der på dette tidspunkt løb direkte ud i havet.

I slutningen af 1700-tallet kan man ud fra det samme kildemateriale slutte sig til, at østersbestanden aftager, fordi handlen stopper. Formodentlig skyldes nedgangen i bestanden, at vandet bliver mindre salt. På gamle kort kan man samtidig se, at Skjern åens udløb forskydes mod syd. Sammenholder man oplysningerne med de aktuelle jordbundsforhold i området, kan man antage, at Holmsland Klit begynder sin vækst. Faktisk sker det lige syd for Filsø ved Grærup.

Ved Grærup har geologerne fundet jordlag, der indeholder muslinger, som kan dateres til år 800 f. Kr. Tilstedeværelsen af muslinger i disse aflejringer fortæller, at området var dækket af havet på dette tidspunkt. Kysten lå altså langt inde i landet i tidsrummet omkring 800 f. Kr., altså i slutningen af Bronzealderen. Formodentligt er dette tidspunkt starten til landtagedannelsen ved Holmsland Klit.

HOLMSLAND KLIT

Dannelsen af Holmsland Klit begynder antageligt stille og roligt i slutningen af Bronzealderen eller i begyndelsen af Jernalderen. Men selv så sent som i slutningen af Jernalderen (~500 e. Kr.) har man fundet oplysninger, der viser, at det nuværende Ringkøbing Fjord var i forbindelse med Vesterhavet. Sammenholdt med østershandlen m.m. tolkes Holmsland Klit således først at være dannet i slutningen af 1700-tallet.

Afslutningsvis må det fremhæves, at man ikke bør snyde sig selv for at besøge Værnengene og Tipperne i det sydlige område af Holmsland Klit. Udover Tippernes enestående naturoplevelser, i særdeleshed fuglelivet, udgør Værnengene et stykke levende kulturmiljø. Her ligger der i dag i hundredevis af gamle jagtthytter, der i sig selv fortæller om den fattige tilværelse, befolkningen i området levede under helt op igennem vor tid. På Værnengene findes der desuden store områder med rørskov. Her bliver der den dag i dag høstet rør, der bruges til tage på Holmsland Klits mange sommerhuse.

Også ved Nymindegab og omkring området langs med Nymindestrøm kan man få enestående natur- og kulturoplevelser med hjem. Fjordarmen skaber et helt unikt naturområde. Området blev fredet tidligt, hvorfor der kun findes enkelte og diskrete sommerhusbebyggelser.

Foto: Allan Gudrio Nielsen.

Udsigt over klitterne og Nymindestrømmen nær Nymindegab.

Foto: Ole Malling.

Fiskerhytte og kutter ved Nyminde – et stykke levende kulturmiljø.

Holmsland Klit

Når vi forsøger at gribe ind i naturens processer

Det er ikke altid heldigt for udviklingen, når vi forsøger at gribe ind i naturens processer. Det er udretningen af Skjern Å et godt eksempel på, men også de mange forsøg på at tøjle Ringkøbing Fjords udmundning til Vesterhavet viser, hvor vanskeligt og hvor uheldigt sådanne indgreb kan være.

Udretningen af Skjern Å gav store problemer med okkerudfældning, hvilket var fatalt for Ringkøbing Fjord. Og de mange forsøg på at etablere sejlrender i Holmslands Klit var ikke alene besværlige og dyre, men ændrede også saltholdigheden i fjorden med store følger for dyre- og plantelivet.

Tidligere drev befolkningen omkring Ringkøbing Fjord fiskeri efter østers. Østers trives kun i saltvand, så noget kunne tyde på, at der tidligere var en åben forbindelse mellem Ringkøbing Fjord og det salte Vesterhav. Holmslands Klit er derfor af nyere dato. Spørgsmålet er, om man ved at kigge på østersfiskeriet kan komme dannelsen af Holmslands Klit nærmere?

Hvor:

Holmslands Klit afgrænser Ringkøbing Fjord mod vest.

Koordinater:

56.081616

8.119583

Find flere steder på:
www.geus.dk/naturperler

GEUS

www.geus.dk

Tekst:

Geolog, naturvejleder Tove Stockmarr